

BALOGH ALEXANDRA

Milyen az a világ, amit csak neked építenek meg?

Irodalmi hagyományok kereszteződése Neil Gaiman *Coraline* című meseregényében II.

1 Neil GAIMAN,
Coraline, ford. Pék
Zoltán, Agave
Könyvek, Budapest,
2009, 123.

Gótikus elemek

A meseelemekkel tűzdelt történetben az alapmesék ismerős részletei bukkannak fel horrorisztikus-gótikus elemekkel vegyítve, meseszerűségüket olykor majdnem teljesen elvesztő változatokban. A *Coraline* gyökerei a gótika hagyományáig nyúlnak vissza. A kulcsok, a tükrök, az ajtók, a kísérteties ház, akárcsak a XIX. századi gótikus művekben, a *Coraline*-ban is rejtett jelentést hordoznak. A tizennegyedik ajtó a legvénebb és a legrozsdásabb kulccsal nyílik a másik világra. Az ajtó mögött rejlő sötét folyosó, amely él és mozog, rájátszik az ember legősibb félelmeire, arra a gonoszra, amelyet nem ismerünk/nem ismerhetünk meg teljesen. „Tudta, ha ezen a folyosón elesik, talán sosem kel fel többé. Akármi is ez a folyosó, sokkal öregebb, mint másik anyja. Mély és lassú, és tudja, hogy ő itt van.”¹

A következő sorok a történetben előforduló motívumok és toposzok gótikus eredetére világítanak rá. Az egyik ilyen a lakóház és a környéke. A történet központja és az események elindítója a vén ház, amely a kísértetkastélyokra emlékeztetheti az olvasót. Számos gótikus regényben az új lakóval történnek meg a természetfeletti események – a *Coraline*-ban szintén ez valósul meg. A másik anya már önmagában gótikus alak, akinek fehér a bőre, az ujjai túlságosan hosszúak s állandóan mozognak, és két nagy fekete gombszeme van. A másik otthon is magán hordozza a gótikus jegyeket, amely az igazi otthon tükörképe. A másik otthont kezdettől fogva baljóslatú légkör uralja, a főhőst a fenyegetettség feszültsége veszi körül: a patkányok ellen-szenvesen somolyognak, és ijesztő dalokat énekelnek, a gyermekszoba kellemetlen színűre van festve, a játékok mozognak, kis dinoszauruszokonyák csattogtatják a fogukat, fekete árnyak surrannak végig a padlón, és az öregember gombszemében éhség csillog. Tipikus gótikus-horrorisztikus elemnek tudható be a három szellemmel való találkozás is, akiket a boszorkány már korábban csapdába ejtett.

Horrorelemek

A másik anya (the other [m]other)

A regény fő gonosztevője a boszorkány, a megszállottan birtokló anyagtípus felnagyított torzképe, aki önös céljai érdekében örökre konzerválni szeretné a főhóst. Emellett a legkiemelkedőbb horrorisztikus figura, a terror megtestesítője. A horror szörnyetege fenyegető lény, amelynek létezése irtózatot és veszélyérzetet keltette félelmet vált ki a főhósból. Gaiman művei olyan képzeteket ébresztenek, melyek valamiképpen ismerősek, de egyben őseredeti módon idegenek is, félelmetesek.² A boszorkány ellentmondásos, ambivalens természetű lény: kezdetben jóindulatú alakként jelenik meg, de később felfedi szörny voltát: „Coraline furcsállta, hogy másik anyja cseppet sem hasonlított édesanyjára. Nem is értette, hogyan képzelhetett bármiféle hasonlóságot. Másik anyja hatalmas volt, feje búbja szinte súrolta a mennyezetet, és nagyon fehér, akár a pók hasa. Haja a feje körül tekergett-vonaglott, fogai akár a kések.”³ A korábbi ismerős szorongást, félelmet eredményez.

A másik anya alakja a mesékben megjelenő gonosz mostohaanyák és boszorkányok alakjain kívül Hoffmann *Homokemberét* is megidézi. A szerzőre gyakorolt hoffmanni hatásra nem alaptalanul gyanakodhat az olvasó. Gaiman *Sandman* című sorozatában is megfigyelhető a Hoffmann-féle homokemberi hagyomány: már maga a cím is erre enged következtetni, Sandman alakjának megformálásához is innen merít, *A babaház* (The Doll's House) egyik sorozatgyilkosa pedig szemeket gyűjt. Továbbá, Rose, aki testvére keresésére indul, egy furcsa lakóházban száll meg, ahol különös szomszédokkal találkozik. A rejtélyes ház a különös lakóival együtt mintha a *Coraline* ódon házána és szomszédjainak prototípusa lenne.

A horrorisztikus események mind-mind az otthonban játszódnak, amely a gyermek számára több mint ijesztő, hiszen az otthon az a hely, ahol biztonságban érezheti magát, és ahol nem kell tartania a szörnyektől. A mű komor és nyomasztó világa tehát kedvezőtlen reakciókat válthat ki a gyermekekből.

Gombszemek

A másik otthonban a szereplők kirívó furcsasága többek közt a gombszemükben rejlik. A másik világban való maradás feltétele, hogy Coraline-nak is örökifjú bábuvá kell válnia, fekete gombokkal a szeme helyén, hasonulva a másik szülőkhöz. A gombszemek a regényben a tárgyiasítás jelölői, melyek bevarrása a főhős emberi mivoltának feladását és tárggyá való devalválódását jelenti. Az élő és az élettelen közti határmezsgye eltolódása a kísérteties egyik jellemzője, ahol az élettelen élővé válhat (például a babák esetében) vagy, ahol az élő válik élettelenné. A másik anya a főhóst és a többi szereplőt is tulajdontárgyként kezeli, játék babákat lát bennük. Ez magával

2 Vö. MEKIS D. János, *Theomachia alkonyatkor. Neil Gaiman mitologiz-musa és az Amerikai istenek*, Prae, 2011/1., 35.

3 GAIMAN, I. M., 117.

4 Uo., 95–96.

5 Uo., 37.

6 Uo., 102.

7 Uo., 74., 86., 87.

vonja a hatalomnak való alárendeltséget, és az egyéniség feloszlását. A gombszemek közvetítik a szubjektum és objektum közötti határ eltörlését.

A szereplők a másik világban kezdetben Coraline szórakoztatásáért felelősek. A másik Spink és Forcible kiasszony örökké tartó színpadi produkciókat tartanak, és a lány előtt felelevenednek az oly sokat hangoztatott fiatalkori színésznői alakításai. Később, a csodálatos színházból csak üres romok, a színésznőkből pedig két egybeolvasztott gombszemű viaszdarab marad. Az ijesztő események és a bizarr figurák fokozatosan tárulnak fel és jelennek meg a hősnő előtt, mélyről jövő félelmeket és iszonyatot váltanak ki belőle: „Coraline lassan áttipegett a nyirkos színpadon, s igyekezett a lehető legkisebb zajt csapni, mert attól félt, hogy ha megzavarja azt a micsodát a zsákban, akkor kinyitja a szemét, meglátja őt, és... Nem tudott elképzelni annál ijesztőbbet, mint hogy az a micsoda ránéz. Szíve dübörgött a mellkasában. Még egy lépést tett előre. Soha életében nem félt még ennyire, mégis addig araszolt, míg elérte a zsákot.”⁴ A másik vénember jelenléte már a kezdettől fogva nyugtalanítja őt: „Volt valami éhség az öregember gombszemében, amitől Coraline kínosan feszengett.”⁵ A másik apa ugyancsak alig hasonlít az „eredeti” alakjához, lárvaszerű lényé transzformálódik, akinek a főhős fogságba ejtése a legfőbb feladata. A deformálódott alakkal a pincében találkozik, akit a boszorkány azért zárt be oda, mivel túl sokat beszélt a lánynyal. A groteszk lény a lányból iszonyatot és undort vált ki: „Coraline felnyögött, undor és iszonyat hangja bukott ki belőle, mire az izé feltápáskodott, mintha most ébredt volna. Addig forgatta a fejét, míg fekete gombszeme egyenesen Coraline-ra nem szegeződött. Száj hasadt a szájtalan arcon, az ajkak szakadó varrásként váltak el, és hang szökött ki belőle, amely még távolról sem emlékeztetett édesapja hangjára.”⁶ A horror a groteszk eszközével pontosan ezt a hatást kívánja kiváltani. A torz alakok mind-mind a másik anya játékszerei, akiket önkényes módon alakíthat és változtathat.

A boszorkány a játékok megszállottja, szereti a kihívást és a kalandot. „Coraline, drágám, most, hogy visszajöttél a sétáról, gondoltam, játszhatnánk egyet még délelőtt. Ugróiskola? Bújócska? Monopoly?”, „Másik anyja fekete szeme felvillant. – Mindenki szeret játszani – csak ennyit mondott.”, „De milyen játék legyen? Találós kérdések? Ügyességi vagy műveltségi játék?”⁷ Coraline ezt kihasználva, a macska sugallatára, felfedező játékokra hívja ki őt. A játék tétjeként saját magát hirdeti meg: ha veszít, a boszorka megnyerheti őt, ha nyer, szabadon kell engednie őt a családjával és a gyermekekkel együtt. Győzelme érdekében a gonosz játékát kell játszania.

A játék során veszélyes próbákat kell kiállnia, le kell küzdenie a másik anyja akadályait, aki természetesen félrevezeti és becsapja őt. Miközben az elrejtett lelkeket és szüleit keresi, a ház egyre inkább „kilapul”, majd a körülötte lévő világ fokozatosan eltűnik. Mielőtt ez bekövetkezne, sikerül összegyűjtenie a gyermekek lelkét, és az összecsapásra a házban kerül sor. A lelkek megtalálásában a lyukas kő segí-

ti, a szülei rejtekhelyének megtalálása ugyancsak a kislány agyafúrt-ságát és éleselméjűségét támasztja alá. A játék során Coraline rátalál egy aprócska különbségre a másik otthon és az igazi otthon között: az igazi társalgószobájuk kandallópárkányán nem található semmi, míg a másik kandallópárkányon megpillant egy hógömböt. Így arra a következtetésre jut, hogy a boszorkány a hógömbbe rejtette el a szüleit, de ezt nem fedi fel előtte. A megmenekülése érdekében azt hazudja a másik anyjának, hogy a szülei az átjáróban vannak. Turpisságának köszönhetően időt nyer: míg a másik anya az ajtóhoz iramodik, Coraline a zsebébe ejti a hógömböt, majd miután a másik anya közli vele, hogy veszített, a macskát az arcába hajítja. Így sikerül megmenekülniük a boszorkány házából.

Mesei motívumok

A *Coraline* az első olyan regénye az írónak, amelyet a gyermekek számára írt. Az eredeti könyv előszavában kifejti a mű keletkezéstörténetét, amely röviden így hangzik: „Hollynak elkezdtem, Maddynak befejeztem.”⁸

Gaiman és családja 1987-ben új lakást vásárolt Angliában, amely később modellül szolgált a műben szereplő lakóháznak. A művet az akkor öt éves kislánya, Holly kedvéért kezdte el írni, aki rajongott a boszorkányos és az ijesztő történetek iránt, amelyeknek bátor lányok a főhősei. A regény azonban befejezetlenül maradt, ugyanis Amerikába költöztek. A második gyermeke megszületése után folytatta a történetet, immár a befejezés szándékával, hiszen nem szeretne volna, ha Maddy túl idős lenne a kisregény olvasásához. A végső alkotás 2002-ben látott napvilágot, ez alapján készült Henry Selick animációs filmje *Coraline és a titkos ajtó* címen.

A kortárs irodalomtudomány nem minden esetben tartja fontosnak a szerzői önkomentár bevonását az értelmezési folyamatba, de Gaiman kivételt alkot, ugyanis számos esetben látja el megjegyzésekkel a saját műveit, sokszor utal a művek keletkezésének történetére, az esetleges recepciós kérdésekre is. Mindkét novelláskötete (*Tükör és füst, Törékeny holmik*) tartalmaz egy Bevezetőt, amelyben röviden elmondja minden novella keletkezéstörténetét (milyen felkérésre íródott, milyen körülmények között stb.). A *Coraline* előszavából is sok érdekességet megtudhat az olvasó, amelyek visszaköszönek a regényben. Demonstráló példaként megemlíthető Coraline-ék társalgószobája, ahová a lány nem léphet be, csak a „legjobbak”. Gaiman az előszóban kifejti, hogy a ház, amelyben felnőtt, szintén rendelkezett egy társalgószobával, csak a „legjobbak számára”, és ezt a szobát az ajtajával együtt elhelyezte a regényben.

Ezek a szöveghelyek nem válnak el élesen magától az irodalmi szövegtől. Így a szerzői kommentár és az irodalmi szöveg összeolvad, s egymást magyarázó, egymás jelentését kiegészítő létezőkként jelennek meg. A szerző részéről a paratextuális elemek efféle bevonása a fikcióba egy olyan szerzői attitűdöt körvonalaz, amely szerint

9 Vö. HEGEDŰS Norbert, *Időtlen történetek. A narrativitás mint a nyelvi kommunikáció szervezőelve* Neil Gaiman *Amerikai istenek c. regényében*, *Opus*, 2013/3., 65–67.

10 GAIMAN, I. m., 110.

a történetekhez szorosan hozzátartozik az, hogy milyen körülmények között születtek. Ezáltal kiemeli, hogy maguknak a történeteknek is van történetük.⁹

A mű megjelenése után a vélemények megoszlottak: egyesek túl ijesztőnek tartották a gyermekolvasó számára, míg az író a könyvvel kapcsolatos megjegyzése szerint inkább a felnőtteknek okozott rémálmokat a történet. A *Coraline*-t felnőttek, fiatalok, gyermekek egyaránt forgathatják, de a horrorelemekkel tűzdelt történetre kifejtett reakciójuk eltérő.

A regény a mesék jellegzetes motívumaira, szerkezetére épül rá, de a szerző átdolgozza a mese hagyományait, és a horror felől értelmezi újra azokat.

A történet főhőse egy gyermek, a középpontban az ő fejlődési útja áll. Számos mesében és fantasztikus történetben a főhősök elhanyagoltak, gyakran árvák, vagy mostoha szülővel élnek együtt. A *Coraline*-ban is megfigyelhető ez a motívum: a lányt a szülei a munka miatt hanyagolják el. A mű fantasztikus elemekben is bővelkedik: az alternatív univerzumban a macska beszél, a patkányok énekelni tudnak, a szomszédok nem emberi lények, a lyukas kő pedig varázserővel bír. Ennek a kőnek a segítségével sikerül megtalálnia a szellemek lelkét, amelyek valójában üveggolyók. Emellett, a kő azért is fontos, mivel ezen keresztül sikerül meglátnia a boszorkány igazi világát. Ez a világ voltaképpen szürke, csupán a lelkek színe izzik benne: az egyiké vörösén, a másiké, mint a lakkozott meggyfa színe, míg a harmadiké kékesfehéren. A segítőtárgyak- és társak a valós világban azonban nem bírnak mágikus erővel: a lyukas kő egy egyszerű kavicsnak feleltethető meg, a macska pedig nem tud beszélni. A regény dúskál a kalandokban, a felfedezésekben és a rácsodálkozásokban. Az olvasó ámulhat a főhős leleményességén, aki a veszélyes szituációkat kreatívan és ötletesen oldja meg.

A regényben a gonoszság éppúgy jelen van, mint az erény. A jó és a rossz szinte minden mesében alakot ölt valamelyik szereplőben és megnyilvánul tetteiben. Ez a kettősség hordozza azt az erkölcsi problémát, melynek megoldásáért Coraline-nak küzdeni kell. A gonosz a történet végén elnyeri büntetését, és jóllehet megvan ennek a maga szerepe, a mesében mégsem ez jelenti az erkölcsi élményt. A mesében nem a büntetés vagy az attól való félelem riasztja el az embert a bűntől, hanem az a meggyőződés, hogy nem éri meg azt elkövetni. Coraline miután elveszíti szüleit, és a boszorkány világában ragad, rájön, hogy többé már nem fontos, hogy mindent megkapjon, és a csábító másik világ is elveszíti kezdeti varázsát: „Te tényleg nem érted, ugye? Én nem akarom, amit akarok. Senki se akarja. Igazából nem. Mi lenne abban a jó, ha csak úgy megkapnék mindent, amit akarok? Nem jelentene semmit. Mit érne akkor?”¹⁰ Az árnyékemberrel folytatott párbeszédéből kitetszik a lány jellemfejlődése, a regény végén rájön, hogy a szülei igazából szeretik őt a maguk módján. A rossz a mesében ezért húzza mindig a rövidebbet. Nem is a jó végső győzelme fejleszti az erkölcsi tudatot, hanem a hős sze-

mélyes vonzereje, azé a hősé, akinek sorsával és küzdelmeivel a gyermek mindvégig azonosul. Az azonosuló gyermek képzeletben együtt szenvedti át a hőssel a megpróbáltatásokat, és együtt is győzedelmeskedik vele, amikor a jó elnyeri a jutalmát. Az azonosulást a gyermek maga kezdeményezi, és a hős külső és belső harcai vésik bele az erkölcsi törvényeket.

Az is fontos, hogy modern kor gyermeke megismerjen olyan hősöket, akik egyedül vágnak neki a világnak, és bár induláskor még nem tudják végső céljukat, bíznak magukban, és a helyes utat követve meg is találják biztos helyüket a világban.¹¹ A népmesékben gyakori motívum a megváltás. A büntetésből, bosszúból, irigységből elváltoztatott férfit vagy nőt valakinek vissza kell változtatnia emberi alakjába. A megváltó-mesék legkézenfekvőbb eszköze az önfeláldozó szerelem. De nemcsak a szerelem lehet képes az átok megtörésére, s nemcsak leendő hitvest váltanak meg a mesehősök: sokszor lánytestvérkéik indulnak önként fivéreik segítségére. Ami közös ezekben a mesékben, az a tudás, hogy nincs megváltás áldozathozatal nélkül. A műmesék és a modern meseregények szerzői gyakran megfeleledkeznek erről a tudásról, és történeteik így viszonylag súlytalanná válnak. Gaiman nem ezek közé a szerzők közé tartozik. A *Coraline* ékes bizonyítéka annak, hogy csak az tud segíteni bajba jutott társain, aki saját erejéből, tudásából, de mindenképp önmaga korlátainak átlépésével ad valamit. Ma sokkal inkább, mint régen, a gyermeknek szüksége van a magányos hős példájára, de ugyanakkor a felnőtteknek is példát adhat a hős bátorsága.

A mű olyan gyermekközpontú regény, amelyben a narrátor az eseményeket a gyermek szemszögéből közvetíti. Ezt harmadik személyű elbeszéléssel éri el: a Dorrit Cohn által pszicho-narrációnak nevezett technikát alkalmazza, amely a főszereplő tudatába nyújt betekintést. A pszicho-narráció ironikus vagy lírai, redukáló vagy felnagyító, szavak mögötti vagy szavak feletti tartalmak kifejezésével kapcsolatos funkciókkal él, mivel ez a módszer elsősorban nem a nyelvi minőségű tudattartalmakat kívánja ábrázolni.¹² Gaiman a pszicho-narrációt alkalmazva továbbítja azt, amit Coraline érez, hall, lát és gondol. A narrátor tudása megegyezik a főhős tudásával. A lányról feltételezhető, hogy a nyolcadik-tizedik életévében jár, szóhasználat, szókinccse és a mondatszerkesztési módja is ezt igazolja. Gyakran fordulnak elő egyszerű mondatok, illetve hangutánzó és hangulatfestő szavak: „Az eső elállt, és már-már el is aludt volna, amikor valami azt csinálta, hogy t-t-t-t-t-t. Coraline felült az ágyban. Valami azt csinálta, hogy kríííí...”¹³, „Csing. Lekecmergett a székről és felvette a földről a kulcscsomót.”¹⁴, „[...] és ujjával finoman elkezdett kop-kopkopogni fekete gombszemének fekete felületén.”¹⁵

A regény nyelvezete sok helyen humoros, jellemző rá a finom gúny és a játékosság. A szövegre emellett jellemzőek az előreutalások, amelyek előre sejtetik bizonyos események bekövetkezését. Ilyen utalás figyelhető meg a rendőrfelügyelő és Coraline közti párbeszédben, amikor a lány bejelenti, hogy elraborták a szüleit: „[...]És

11 Vö. Bruno BETTELHEIM, *A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek*, ford. KÜNOS László, Corvina Kiadó, Budapest, 1985, 16.

12 Dorrit COHN, *Áttetsző tudatok*, ford. GÁCS Anna = *Az irodalom elméletei II.* Thomka Beáta szerk., Jelenkor Kiadó, Pécs, 1996, 93–94.

13 GAIMAN, *I. m.*, 17.

14 *Uo.*, 31.

15 *Uo.*, 89.

16 Uo., 55–56.

17 Uo., 30.

18 Uo., 67.

azt is tudod, ki lopta át őket? – kérdezte a rendőr. Coraline kihallotta a mosolygást a hangjából, és megpróbált szuperkeményen beszélni, ahogy egy felnőtt tenné, hogy komolyan vegyék. – Szerintem másik anyu tartja őket a markában. Ott akarja őket tartani és fekete gombot varrni a szemükre. Vagy csak azért vitte el őket, hogy engem visszaszalogasson a karmai közé. Nem tudom biztosan. – Aha. Ördögi markának gonosz karma, igaz? Hm.”¹⁶ Ebben az esetben a boszorkány „gonosz karmának” említése előreutalásként funkcionál, ugyanis a történet a boszorkány legyőzésével nem zárul le, a kéz további fenyegetést jelent a lányra nézve. Egy másik mozzanat szintén erre játszik rá: a másik anya a jobb kezére esküszik meg, ha a lány győz, szabadon engedni az áldozatait. A játékban Coraline nyer, azonban a másik anya becsapja őt. A lány nem veszi észre, hogy menekülése közben a boszorkány jobb keze követi a folyosón. A kéz a kulcsot próbálja visszaszerezni, hogy az anya újra betörhessen a világába. A rendőrrel folytatott beszélgetés tehát előrevetít egy újabb veszélyt. Az előreutalás hasonlóan működik a következő dialógusban is, melyben Coraline a téglafal mögötti lakásról tudakolozik az édesanyjától: „– Tőlünk át lehet menni? – Ha át tudsz sétálni a falon.”¹⁷ Pár nappal később az ajtó kitérül, és a lány tényleg átsétál a falon.

A szövegben kevés jel mutat arra, hogy a narrátor a főhóst kívülről megfigyelné, mivel a lány tudatában helyezkedik el. A főhős külső tulajdonságainak jellemzése szinte kimerül a „mogyorószínű szemében” és a „korához képest kicsiben”. A narrátor csak a Coraline által fontosnak vélt eseményeknek tulajdonít figyelmet, azok a jelenségek, amelyek a lányt nem érdeklik, kifejtetlenek vagy meghatározatlanok. A szülők foglalkozásáról is keveset tud meg az olvasó, mindössze annyit, hogy számítógépen dolgoznak. A regény azonban gazdag és aprólékos az olyan dolgok leírásaiban, amelyek a főhóst foglalkoztatják. A kíváncsiságából adódóan leginkább a kaland, a felfedezés iránt érdeklődik, nem a felnőttek napirendje iránt. A felnőttek világát unalmasnak és érdektelennek tartja. Minden, ami a megszokotton és az átlagoson kívül van, felkelti a fantáziáját.

Az alkotásra jellemző másik narrációs stratégia a belső fokalizáció, melynek jellegzetessége, hogy a narrátor csak annyit árul el, amennyit a hőse tud. A narráció középpontjában a gyermek áll, a narrátor jelenléte és tekintélye a háttérbe szorul. Az elbeszélő nem tetteti, hogy irányítással bírna a természetfeletti jelenségek felett, nem ad magyarázatot arra, hogy a másik anya kicsoda, vagy hogyan került a másik otthonba. Coraline nem a felnőttektől kap magyarázatot, hanem a fogva tartott szellemgyermekektől és a fekete macskától.

A következő idézet utolsó mondatában azonban már érződik a szerzői véleménynyilvánítás: „Egy pillanatig teljes zűrzavar uralkodott a fejében. Fogalma sem volt, hol van; abban sem volt egészen biztos, hogy kicsoda. Elképesztő, hogy abból, amik vagyunk, milyen sok kötődik az ágyhoz, amelyben reggelente felébredünk, és az is elképesztő, mennyire törekeny ez a kapcsolat.”¹⁸ Ez az állítás viszont rámutat arra, hogy az elbeszélő többet tud a hősnél, jelenléte a

Reggel, fotó, 2015

regény bizonyos pontjain érzékelhetővé válik. Annak ellenére, hogy a narrátor jelenléte nem mindig érzékelhető, a harmadik személyű elbeszélő jelentős funkcióval bír: azáltal, hogy a természetfeletti eseményeken kívül áll, irányítást gyakorol a történet felett. A cselekmény követhetőségét pedig a lineáris történetmesélés biztosítja, a történet egy szálon fut, a mű végén a bonyodalom megoldódik.

A szerző nem csupán konkrét szavakkal, de más motívumokkal is tudatosítja az olvasóban, hogy a történet a mesékből eredeztethető. A gyakori hangutánzó szavakon kívül, bűvös mesei számokra is akad példa. A mű leginkább a hármas és a hetes szám többszöröseire játszik rá: 3 szellemlény rejtőzik a tükör mögött, Coraline-nak 3 próbát kell kiállnia, 21 ablak (azaz háromszor hét), 14 (azaz kétszer hét) ajtó, és 153 (mely osztható hárommal) kék színű tárgy található a házban.

A *Coraline* belső szerkezete rokonságot mutat a Propp által összegyűjtött varázsmesék szerepköreivel és funkcióival is. A mesék olyan alapszituációval kezdődnek, amelyek bemutatják a hőst, annak családját és környezetét. Ezt Propp kiinduló szituációnak nevezi. A mű elején az olvasó megismerkedik a főhőssel, a családjával, az új lakóházzal és a környékével. Ezután következik a károkozó, a hős ellenfelének megjelenése – ebben az esetben a másik anya –, ezzel lezárul az előkészítő szakasz, és kezdetét veszi a bonyodalom. Az eseményeket a Propp alapján károkozásnak nevezett funkció indítja el. A boszorkány korábban már elrabolt három kisgyermeket, majd Coraline szülei is így tesz. Az előbbieket a tükör mögé, az utóbbiakat egy hógömbbe zárja, így kényszeríti maradásra a lányt. Ezt kíséri a közvetítés vagy bekapcsoló mozzanat, amely bevezeti a hőst, majd az útnak indítás következik. Az adományozó, felfegyverző szerepkörét a macska képviseli, aki tanácsokkal látja el a hőst, de kézzel fogható segítséget nem nyújt. A mágikus segítőtársaknak a szomszédok tekinthetők, akik egy varázstárgyat (közepén lyukas követ) adományoznak a főhősnek. A főhősnek le kell győznie az akadályokat, a próbákat ki kell állnia, akárcsak a varázsmesékben. Coraline-nak az alábbi próbáknak kell eleget tennie: meg kell találnia a szellemgyermek lelkét, ki kell szabadítania a szüleit, és le kell győznie az ellenséget. Ám a történet ezzel nem zárul le, amikor a főhős már ünnepelhetné a győzelmét, felbukkan az álhős, a boszorkány jobb keze, ami a végső próbát, az éberség próbáját jelenti.

Lucy Lane Clifford: Az új anya

Lucy Lane Clifford 1882-ben megjelenő *Az új anya* (*The new mother*) c. novellája főként a másik anya alakjának megformálására gyakorolt hatást. Az elbeszélés tárgya egy testvérpár megkísértése köré fonódik. A két lány vágya – belátást szerezni a kísértőjük furcsa hangszere belsejébe – azonban kielégületlen marad. Vágyakozásuk elérhetlenségének oka, hogy nem tudják bebizonyítani rosszaságukat. A lányok okozta fájdalom következtében édesanyjuk elhagyja őket, akinek helyére egy új anya érkezik. Az új anyának üvegszeme és hosszú fából készült farka van. A történet a gyermekek erdőbe való száműzetésével és kiteszítottságával zárul.

A történet középpontjában a biztonságot nyújtó és az ismeretlen szféra közti határvonal áll. Az új anya megjelenése a személyes tér felszámolását szimbolizálja. A főhősök többé nem térhetnek vissza az otthon melegébe, mivel a gonosz végleg elfoglalta azt. Gaiman regényében is az „új” anya a lány személyes terének fenyegetését jelzi, a másik világ a látszat ellenére nem biztonságos. Clifford művében, a két lány kivételével, a szereplők az elbeszélés végén eltűnnek, a kísértő alakja egyre távolodik, egészen addig, amíg egy meghatározhatatlan tárggyá válik. A *Coraline*-ra ugyancsak jellemző a homály, a ködös és esős időjárás („Másnap ugyan nem esett, viszont sűrű fehér köd ereszkedett a házra”¹⁹), sőt a másik otthonban a köd már-már

elnyeli a valóságot. A másik ház és a másik kert eltűnik, csak egy fehér lap marad az egész világból, és Coraline a „semmiben” sétál: „A világ, amelyen átvágtott, sápadt volt és üres, mint egy papírlap, vagy mint egy óriási fehér terem. Nem volt hőmérséklete, szaga, anyaga, íze. Ez biztos nem köd, vélte Coraline, bár hogy akkor mi, arról fogalma se volt. Egy pillanatig az is eszébe jutott, hogy talán megvakult. De nem, hiszen a saját testét látta. A talpa alatt viszont nem volt talaj, csak ködöstejes fehérség.”²⁰

A két történet közti másik hasonlóság a kíváncsiság. Mindkét műben a gyermekek kíváncsisága szakítja el őket az otthonuktól. Clifford elbeszélésében a testvérpár kíváncsisága még az anyai figyelemzetetés ellenére sem veszi erejét, ez okozza végső veszítüket. Coraline-t is ugyan a kíváncsisága juttatja bajba, de egyúttal egy olyan kalandba is, amely nem értékvesztéssel ér véget – ellentétben Clifford novellájával. A kíváncsiság ebben az esetben felértékelődik.

Lewis Carroll: Alice Csodaországban, Alice Tükörországban

A Grimm-meséken kívül Alice alakja és története is sokféle formában jelen vannak a *Coraline*-ban.²¹ Carroll két műve számos ponton párbeszédbe lép a *Coraline*-nal. Mindkét történet főszereplője egy kislány, aki átlép egy mágikus világba, ahol bizarr lényekkel találkozik. A tükröknek, kulcsoknak, ajtóknak mind-mind fontos szerepe van a regényekben. A párhuzamos univerzumban a főszereplők izgalmas és veszélyes kalandokon esnek át, melyek közelebb viszik őket önmaguk megismeréséhez.

A felsoroltakon kívül a beszélő macska is a két mű közös jegyének tekinthető. A *Coraline*-ban szereplő dolyfős fekete macska Cheshire Catre emlékeztetheti az olvasót. A macska mindkét műben „spirituális” vezetőként szerepel. Mindkét lány a macskától kér útbaigazítást, de egyikük sem kap egyértelmű választ. A hasonlóság megfigyelhető a következő idézetekben: „Lenne szíves megmondani, merre kell mennem? – Az attól függ, hová akarsz jutni – felelte a Fakutya. – Ó, az egészen mindegy – mondta Alice. – Akkor az is egészen mindegy, hogy merre mégy – mondta a Fakutya. – Csak menj, menj, ameddig... – Ameddig valahová el nem jutok – fejezte be Alice. – Valahová okvetlen eljutsz – mondta a Fakutya –, ha elég sokáig mégy.”²² „Hol vagyunk, ha szabad kérdeznem? A macska körülnézett. – Hát itt – felelte. – Azt látom. Te hogy kerültél ide? – Ahogy te. Gyalog. Mutatom.”²³ A név nélküli macska szarkazmusa ellenére a főhős segítőtársává válik: felfedi az igazságot a másik anyával és a másik otthonnal kapcsolatban: „– Mit akar tőlem? – kérdezte Coraline a macskától. – Miért akarja, hogy itt maradjak vele? – Kell neki valami, amit szerethet, azt hiszem – felelte a macska. – Valami, ami nem ő maga. Talán csak enni akar. Az ilyeneknél nehéz megmondani.”²⁴ Olyan információk birtokába juttatja a főhőst, melyek boldogulása

20 Uo., 71.

21 Vö. RÁCZ I. Péter, *Ajtók, átjárók*, Prae, 2012/4., 15.

22 LEWIS CARROLL, *Alice Csodaországban*, ford. KOSZTOLÁNYI Dezső, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1974, 52.

23 GAIMAN, Uo., 41.

24 Uo., 64.

szempontjából aligha nélkülözhetetlenek. Mi több, a macska segítségével sikerül visszaszereznie a harmadik szellemgyermek lelkét, és megmenekülnie a boszorkánytól. A gonosz erővel szemben azonban még az állat sem bizonyul sérthetetlennek, a másik világ összeomlása félelemmel tölti el őt, ugyanis a másik világhoz vezető átjárói egyszer csak eltűnnek. Végül Coraline juttatja őt vissza a valós világba. A két állat közti további párhuzamnak tekinthető az elillanás, a világok közti átjárás. A fekete macska a valós világban eltűnik, mihelyt Coraline közeledne hozzá, és Cheshire Cat is folyton eltűnik Alice elől, csak a vigyora marad utána.

Alice és Coraline az étel és az evés kapcsán is párhuzamba állítható. A csodaországi ételek bizarr mellékhatásokat fejtenek ki a kislánynon – összezsugorítják őt vagy ellenkezőleg, Alice óriás méretűre nő tőlük. A kislány a folyamatos átváltozásokat nem tudja kontrollálni. Az étellel való csábítás hasonlóképpen működik a *Coraline*-ban is: a másik világ el szeretné nyelni a főhóst, az étel csapdaként funkcionál. A lány később felismeri a reális világból származó ételek „erejét”, mely erő segítségével ellenáll a gonosz hatalomnak.

Az egész regény lényegében egyetlen, a való világról alkotott torzképnek is felfogható. A realitás eltorzítása a fordított vagy inkább egy új, furcsa logikában, nyelvben, időfelfogásban nyilvánul meg. Ehhez járulnak hozzá még a torz teremtmények és a metamorfózisok. Csodaországra jellemző az alakváltás, a másnak mutatkozás (például az álteknőc esetében), a csodaországi lények pedig Alice-t nézik másnak. A torzítás itt nem megfordítást jelent, hanem elferdítést, mint ahogyan a nonszensz sem „értelem nélkülséget”, hanem torz, elferdített értelmet takar. Ebben a világban is mindennek megvan a maga helye és rendje – csak másképpen. A Tükörország és a Csodaország inverz képjátékot működtetnek, melyek kifordított szempontból tükrözik világunkat, és kifordított képet nyújtanak a realitásról.

Alice végül legyűri félelmét, leleplezi a kártyalapok uralta abszurd, erőszakos világot („– Nem ijedek meg tőletek. [...] – Hiszen ti mind csak kártyalapok vagytok!”²⁵), kritikát gyakorol az álomvilág felett – akárcsak Coraline a másik világ felett. Alice esetében az álom felébredése után feloldódnak a feszültségek.

A Kékszakáll-mítosz

A Kékszakáll irodalmi forrása Charles Perrault francia meseíróhoz köthető, őt tartják a mítosz atyjának. Ennek nyomán a XIX. század második felében megjelentek olyan monográfiák, amelyek a mese történelmi előzményeivel foglalkoznak. A szájak egyrészt Gilles de Rais báróhoz vezetnek vissza, aki a XV. században élt. Róla jóval több forrás áll rendelkezésre, és számos – történelmi és irodalmi – művet megihletett az alakja. Nem pusztán szörnyű tettei – gyermekgyilkosságok sorozatát követte el –, hanem a személyiségében megmutakozó fura kettősség is örültséget sejtet. Az elegáns megjelenésű Gilles de Rais-nek – a leírások alapján – valóban volt szakála, ami eredetileg

fekete volt, ám adott fényviszonyoknál kékesen csillogott. Más változat szerint Iova szőrének kékes színárnyalata után kapta nevét.

Kékszakáll története röviden a következő: egy fiatal lány hozzámegy egy nemesúrhoz, akinek ő lesz a hetedik felesége. A férfi zárva tartja a súlyos titkokat rejtő szobákat. Az ifjú feleség hét kulcsot kap, azonban a kastély ura lelkére köti: a hetedik szoba ajtaját tilos kinyitnia. Kékszakáll egy nap elutazik otthonról, de a nő kíváncsiságból mégis kinyitja a hetedik ajtót, és akkor szembesül a valósággal: férje meggyilkolta korábbi feleségeit.²⁶

A feleséget a kíváncsisága sodorja bajba, a tiltott ajtó kinyitása okozza vesztét. A kulcsok, a kíváncsiság, a bűvös számok, a titkos szobák mind-mind felbukkannak a *Coraline*-ban is. A gyermekgyilkos Kékszakáll pedig a másik anya alakját eleveníti fel.

A Coraline műfaji sajátossága

A *Coraline* műfaját tekintve dark fantasy, mely a fantasyból és a horrorból merítkezik. A *The Encyclopedia of Fantasy* által dark fantasyként meghatározott szövegeknek többek közt az osztott világokat felhasználó fikciók tekinthetők, ahol a befogadó által a mindennapinak észlelt világba egy másik, természetfeletti, nem egy esetben pedig horrorisztikus jegyekkel rendelkező alternatív univerzum tolatódik be. Ez a világ sok esetben fenyegetést jelent a mindennapinak észlelt világra, s a művek cselekménye gyakran éppen arról szól, hogyan hárítja el a főszereplő a veszélyt.²⁷

A dark fantasy egyrészt ama Poe által létrehozott, majd Lovecraft által továbbfejlesztett, nyomokban gótikát tartalmazó irodalmi tradíciónak a megnyilvánulása, amelyet ma Gaiman művel magas szinten.

A horort és a fantasyt gyakran eszképiista, a valóságtól menekülő irodalomnak tartják. A szerző nem ért egyet ezekkel a véleményekkel, szerinte sokkal többről van szó: „Ha szerencsések vagyunk, a fantasztikum térképet kínál – útmutatót a képzelet territóriumához, mivel ez az imaginatív irodalom funkciója, hogy megmutassa nekünk a világot, amit ismerünk, de egy másik irányból.”²⁸

A horror műfajának sok eszköze van arra, hogy az olvasóban (nézőben) kiváltsa a kívánt reakciót, legyen az félelem, kíváncsiság, gyanú (suspense). A klasszikus horror még nem élt a mai eszközökkel, nem kifejezetten sokkolni akarta az olvasót, inkább megboroztatni, gyanakvóvá tenni. Egyik eszköze ebben a doppelgänger-motívum volt, melyet többféleképpen használtak. A klasszikus horrornak nem a brutális jelenetek halmozása volt az eszköze, a katarzist a logikusan felépített cselekmény végkifejlete hozta meg. A doppelgänger-motívum megjelenése a szövegben legtöbbször a kísérteties hangulatot (the uncanny; das Unheimliche) idézi elő.²⁹

Lovecraft a horrorirodalom eszenciájának a „kozmosz rettenet” (cosmic terror) tartja, amit a *Természetfeletti rettenet az irodalomban* című tanulmányában a következőképp jellemez: „Az emberiség legősibb és legerősebb érzése a félelem, a legősibb és legerősebb

26 ARANY Zsuzsanna, A Kékszakáll-mítosz fejlődéstörténete: Gilles de Rais-től Kurt Vonnegutig, Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka, 2014, 10–12.

27 HEGEDŰS Norbert, *Költészet és dark fantasy*. Neil Gaiman versei, Opus, 2014/2., 55.

28 Neil GAIMAN, *Gondolatok a mítoszokról = Uő., Tükör és füst*, Beneficium, Budapest, 1999, 340.

29 Kocsis Katalin, *A horror klasszikusai. A doppelgänger-motívum Hoffmann, Poe és Stevenson műveiben*, Iskolakultúra, 2006/9., 122–124.

30 Howard Phillips
LOVECRAFT összes
művei 2:
Természetfeletti ret-
tenet az irodalom-
ban, ford. GALAMB
Zoltán, Szukits
Könyvkiadó,
Budapest, 2003,
443–446.

31 GAIMAN, I. m.,
73.

félelem pedig az ismeretlentől való félelem. [...] A valódi hátborzongató történet eszköztára nem merül ki a titokzatos gyilkosságokban, a véres csontokban, vagy a lepellel borított, láncsörgető alakokban. Ezeket a külső, ismeretlen erőktől való lélegzetelállító és megmagyarázhatatlan iszony léghőre lebegi be; s emellett kellő komolysággal és vészjóslóan sejtetni kell az emberi elmében megfogható legborzalmasabb gyanút a természet változhatatlan törvényeinek gonosz és különös áthágásának vagy hatálytalanításának lehetőségét [...].”³⁰

A történet a mélyen lapuló, ősi félelmekig nyúl vissza. A regény hasonló freudi félelmekre játszik rá, mint a legtöbb igen ijesztő gyermekese, és így sokan érvelnek azzal, hogy a szerző csak modernizálja az alapmotívumokat. Sok igazság van abban is, hogy mind a klasszikus mesék, mind a *Coraline* alapvető feladata, hogy félelmeinket legyőzzük azáltal, hogy újra és újra átéljük azokat, és így fölénk kerekedünk – erre utal a könyv elején található mottó is: „A tündérmesék nagyon is igazak: nemcsak mert arra tanítanak, hogy sárkányok igenis vannak, hanem mert arra tanítanak, hogy a sárkányokat is le lehet győzni.” Ám a gaimani történet és a klasszikus mesék közt óriási a különbség: míg egy átlagos tündérmese olyan világba repít, mely egyértelmű távolságot tételez a valós világtól, addig a kisregény attól félelmetes, hogy az alternatív világ épp olyan, mint az, amelyben a főhős él. Jobban mondva majdnem épp olyan. A különbség viszont még félelmetesebbé teszi a másik világot, hiszen a másik házban élő másik anyuka és másik apuka sok tekintetben vonzóbb alternatívák, mint Coraline saját szülei.

Csábító étel

„A te vacsorád milyen gyakran szokik el?”³¹

Az étel a gyermekirodalomban különösen kedvelt és bevált motívum, gondoljunk csak a klasszikus mesék mézeskalácsházára, mérgezett almájára, a kiscsörgő közösségszervező motívumára vagy Piroskára, akinek az ételhordás tevékenysége kínál alkalmat, hogy a jó útról letérjen. A *Coraline*-ban a másik otthon elsődleges célja a gyermekek lenyűgözése, akárcsak a mézeskalácsházikónak a *Jancsi és Juliska* című Grimm mesében.

A másik anya figyelmessége leginkább az ízletes lakomák készítésére összpontosul, hiszen a főhős az igazi szülei főztjével is elégedetlen. Az étel már a másik világba történő belépéskor a középpontba kerül, a másik anya ebéddel várja a lányt. Az étel a boszorkány csábítási eszköze, mellyel csapdába csalja a gyermekeket, hogy aztán boldogan felfalhassa őket.

Az ételek szerves részét képezik a másik otthonnak, amely tulajdonképpen egy étellel átmetaforizált világ: Coraline a színházban jutalmul csokoládét kap, a boszorkány ínycsiklandozó ételeket készít számára, a vénember lakásában egzotikus ételillat terjeng, sőt a következő szavakkal próbálja őt maradásra bírni: „Minden étkezés mennyei öröm lesz – suttogta a hang a vénember kalapja alól. –

Semmi nem kerül a szádba, ami nem okoz élvezetet.”³² A másik szülővel való első találkozás is az evéssel kötődik össze, a lányt rögtön ebéddel várják. Kezdetben a boszorkány étele ellenállhatatlannak tűnik: „Leültek az asztalhoz, és Coraline másik anyja feltálalta az ebédet. Hatalmas, aranybarna sült csirkét, sült krumplit, icipici zöldborstót. Coraline csak úgy lapátolta az ételt a szájába. Fenséges volt.”³³ A másik anya tudja, hogy a lány elégedetlen szülei főztjével, ezért az ízletes ételeken keresztül próbál a bizalmába férkőzni. A szeretett embert valamennyi kultúrában étellel kínálják. A pozitív interperszonális viszonyok biztos kifejezőmódja az ételadás, az etetés, és a másik emberrel való közös orális aktivitás. A közös evés-ivás csapatépítő tevékenység. Az evés maga is pozitív érzelmi funkciót tölt be. Nem pusztán tápanyagfelvétel, hanem érzelmi jelentősége is van. A gasztronómiához fűződő viszony a szeretet megnyilvánulásaként, az anyai gondoskodás jeleként is értelmezhető, de a *Coraline* esetében az anyai gondoskodás mögött hátsó szándékok rejlenek.³⁴ Az ízletes lakoma mindvégig a lány „elédesgetésére” szolgál, hiszen a boszorkány kisgyermekéből táplálkozik. A regényben többször történik utalás arra, hogy Coraline-ra ételként tekint: gyakran *édesemnek* becézgeti, amikor pedig a lány felajánlja, hogy megnyerheti őt, megnyalja az ajkát, és gombszemében megcsillan az éhség.

Az evés metaforáinak egy jelentős része az önfenntartással kapcsolatos: önvédelmet, a fenyegető világ agresszív leigázást, szétmargolását és lenyelését, illetve a kiteljesedő hatalmat jelöli. A másik anya az evés-ivás aktusában szeretne győzedelmeskedni a világ felett. Az evés aktusában konkrét, érzékletes, anyagi és testi győzelmet arathat a világ fölött: mintegy a nyelve hegyén ízlelheti meg a legyőzött világ zamatát. Ám a másik anya mesterkedése hiábavaló, a kislány okosabb annál, mintsem engedjen a csábításnak. A gonosz legyőzésére a pizsamájában és egy almával a zsebében indul útra. Ez kulcsfontosságú mozzanat, hiszen tettével nyíltan elutasítja a másik anya szeretetét. Az elutasítással a szabad akaratát és a választási lehetőségét hangoztatja. Az alma is fontos üzenetet hordoz: a magára maradt kislány az üzletben almát vásárol, és egy Alma nevű kislányról ír történetet. A gyümölcs tehát a kísértésnek való ellenállást, a tudást és a bölcsességet jelképezi. „Nem kérek nassolnivalót. Van egy almám. Látjátok? – Azzal köntöse zsebéből kivette az almát, s olyan élvezettel és lelkesedéssel harapott bele, amelyet egyáltalán nem érzett.”³⁵

A boszorkány jobb kezének elpusztítása is az ételhez köthető. Coraline a kéz odacsábításának céljából pikniket rendez a kút felett. Félelmében füttyörészni próbál, de nem sikerül neki, ezért egy régi dal éneklésébe kezd, melyet édesapja költött számára:

Ó, inci-fincsi lányom,
Te olyan drága vagy,
Adok neked tejberizst,
És adok neked

32 *Uo.*, 110.

33 *Uo.*, 33.

34 FORGÁCS Attila, *Az éhség, az evés és az étel pszichoar-chaikus jelentés-rétegei az evolúcióban, kultúrákban és az irodalmi szövegekben = Gasztroszemiótika – Az étkezés jelei*, szerk. Balázs Géza – Balázs László – Veszelszki Ágnes, Eötvös Kiadó, Budapest, 2012, 37.

35 GAIMAN, *I. m.*, 61.

36 Uo., 139–140.

37 Uo., 14.

38 Uo., 137.

39 Uo., 141.

fagy
lalt.
Adok sok-sok pusztit
És ölelést bőséggel,
De sose adok olyan husit,
Amit valaki már
fel
falt.³⁶

A dal szintén az evéssel kapcsolatos, fontossága azonban a humorban rejlik. A tény, hogy félelmében olyan dal jutott eszébe, amely korábban megnevettette őt, rámutat a humor és a félelem szoros kapcsolatára. A gyermekek félelmeiket gyakran úgy győzhetik le, ha kinevetik azokat. A dalból egyúttal a szülők feltétel nélküli szeretete is kirajzolódik, amelyhez nem kötődnek veszélyes játékok. Noha az igazi szülei nem készítenek számára ízletes falatokat, mégsem szeretnék őt felfalni, ahogy erre a nóta is utal. Coraline a boszorkány megvezetésére alkalmazott cselekedetével pontosan azt fordítja ellene, amellyel őt akarta csapdába ejteni. Erre szokás mondani, hogy mindenki egye meg, amit főzött.

A gyermeki leleményesség és ravaszság további ékes példájának tekinthető az ördögi kéz megtévesztésének módja. A boszorkány jobb kezét az állatok védekezési mechanizmusához hasonló módszerrel ejti csapdába. A lány tervét bizonyára egy korábbi televíziós természettudományos program inspirálta: „[...] Végül ráakadt egy tűrhető műsorra: egy természettudományos program második fele ment, amelyben a védőszínekről volt szó. Nézte, ahogyan állatok, madarak és rovarok álcázzák magukat leveleknek, ágaknak vagy éppen más állatoknak, hogy így meneküljenek azok elől, akik az életükre törnek. Ez tetszett neki, de hamar véget ért.”³⁷ A mimikrire rájátszva Coraline a babáinak pikniket rendez a kút fölött. „Egy összehajtott, eldobható papírabrosz volt, piros virágos, amely egy piknikről maradt meg, jó pár évvel azelőttől. – Tökéletes. – Azt hittem, már nem babázol – jegyezte meg édesanyja. – Nem is – ismerte el Coraline. – Védőszíneknek kellene.”³⁸ A gonosz megvezetése céljából előbb egy kerülő úton keresztül közelíti meg a kutat, majd készíti elő a kellékeket. A kút száját abrosszal takarja le, a babákat a kút szélére ülteti, és vízzel töltött teáscsészéket használ nehezezként. A „védőszín” megszervezése után elcsalja a kezét a kúthoz, majd az abrosz közepére helyezi a kulcsot. A karom a csapdáról mit sem sejtve így egyenesen a vesztébe rohan: „És akkor a kéz súlya és lendülete levegőbe röpítette a csészéket, s az abrosz, a kulcs és másik anyja jobb keze lebuцkázott a kút sötétségébe.”³⁹

Befejezés

A tanulmány rámutatott arra, miként élnek tovább a klasszikus mesék és mítoszok hagyományai Neil Gaiman *Coraline* című regényében. Ez

is bizonyítja, hogy a régi történetek nem veszítettek erejükből, és a regény kiemeli az újramesélés és az újraírás fontosságát.

A valóság és a képzelet határaitól szóló történet központi alakja egy gyermek, akinek sokkal erőteljesebb a fantáziája, mint a szüleié. A főhős szülei túl sokat dolgoznak, ezért a háttérbe szorulnak, de a másik világban nagy szerepet játszanak, különösen a másik anya.

A másik világ vizsgálatának során megfogalmazható az a tézis, miszerint ez a világ torz képet mutat a valóságról, torz logikára épül, és fokozatosan elsorvad. Ezt a világot a másik anya teremtette az ártatlan gyermekek átcsábítása, majd csapdába ejtése céljából. A másik otthon, akárcsak a mézeskalácsházikó, a lány lenyűgözésére szolgál. Tulajdonképpen egy ételekkel átmetaforizált világként is felfogható. A másik anya konstrukciója csupán befejezetlen változata a reálisénak, melyre a főhős elég hamar ráébred. Coraline arra is rájön, hogy noha ez a világ csábító, mégsem egy ilyen világban szeretne élni, és már nem is olyan fontos számára, hogy mindent megkapjon.

A regényben elhangzik, hogy a másik anya nem tud teremteni, csak átalakítani és kifordítani, de vajon a torzítás által nem hoz létre-e valami újat? Az átalakítása újateremtésként is felfogható, egy új alkotás létrehozásaként, mely az eredeti mintát helyettesíti. Az újraalkotás is teremtés, valami új létrehozása, amely szorosan kapcsolódik az író irodalmi tevékenységéhez.

A tanulmány bemutatta azt is, hogy Gaiman milyen hagyományrétegeteket mozgat, és hogyan kezeli ezeket. Az újraírás során ezek a hagyományok aktualizálódnak, megújulnak, majd feltöltődnek. A szerző történetei sok szállal kötődnek az irodalmi hagyományhoz, műveinek esztétikai hatása sokat köszönhet az eredetitől való elkülönböződés és rácsodálkozás aktusainak.

A *Coraline* érdekessége, hogy benne az alapmesék ismerős történetei bukkannak fel horrorisztikus-gótikus elemekkel vegyítve, de meseszerűségüket majdnem teljesen elveszítő változatokban. A kötet igencsak messze áll az olvashatóság gyermeki fokától, ellenben a szülőknél remek élményt nyújthat.

Munkás művészek – Művész munkások, fotó (Zereda művésztelép), 2015.

